

Список використаних джерел:

1. Аль-Батран Халед. Нормовано-правові основи протидії міжнародному тероризму в рамках організації ісламського співробітництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Халед Аль-Батран. – Одеса, 2012. – 17 с.
2. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінальна юстиція в сфері боротьби з тероризмом / В. Ф. Антипенко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. – 2010. – № 1. – Вип. 1. – С. 78–84. Сер.: Економіка, право, політологія, туризм.
3. Антипенко В. Ф. Теории мирового развития и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости / В. Ф. Антипенко. – К., 2007. – 400 с.
4. Васишин О. В. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом / О. В. Васишин, Б. Д. Леонов // Збірник матеріалів Інтернет-конференції: «Державна політика у сфері протидії тероризму», Київ, 2015. – С. 26–29.
5. Верчагин В. Международное сотрудничество в борьбе с терроризмом [Электронный ресурс] / В. Верчагин. – Режим доступа : http://www.psj.ru/saver_national/detail.php?ID=7027
6. Глотова С. В. Правовые аспекты борьбы с терроризмом и Совет Безопасности ООН / С. В. Глотова // Москов. журн. междунар. права. – 2005. – № 4. – С. 142–165.
7. Дикаев С. У. Террор, тероризм и преступления террористического характера [Электронный ресурс] / С. У. Дикаев. – Режим доступа: <http://fictionbook.ru/static/trials/11/28/48/11284830.html>
8. Декларація про заходи по ліквідації міжнародного тероризму від 09.12.1994 // Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_502
9. Київець О. В. Сучасне міжнародне право : проблеми ефективності системи через призму джерел міжнародного права / О. В. Київець // Право і Безпека. – 2010. – № 2. – С. 15–19.
10. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/1373 (2001) // Официальный сайт ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/45/PDF/N0155745.pdf?OpenElement>
11. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : [підручник] / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
12. Тузмухамедов Б. Р. Правовые аспекты борьбы с международным терроризмом / Б. Р. Тузмухамедов // Российский ежегодник международного права. – М., 2000. – С. 286–289.
13. Pella V. La guerre – crime et les criminels de guerre. – Geneve; Paris, 1946. – 208 p.

**Кучерук Михайло Миколайович – аспірант відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України.*

Стаття надійшла до редакції 03.01.2017 р.

УДК 341.232

Людмила Фалалєва *

РОЛЬ КОПЕНГАГЕНСЬКИХ КРИТЕРІЇВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті проаналізовано сутнісні характеристики Копенгагенських критеріїв як умов набуття членства в Європейському Союзі та чинників розбудови європейської інтеграції; висвітлено моделі співробітництва третіх країн з Європейським Союзом; розкрито зміст цінностей Європейського Союзу як нововведення Лісабонського договору 2007 р. та роль Копенгагенських критеріїв у їх реалізації.

Ключові слова: право ЄС, установчі договори ЄС, правовий механізм, імплементація, асоціація, права людини, Копенгагенські критерії, треті країни, країна-заявниця, країна-кандидат, потенційна країна-кандидат.

Фалалеева Л. Г. Роль Копенгагенских критериев в реализации ценностей Европейского Союза.

В статье проанализированы существенные характеристики Копенгагенских критериев как условий вступления в Европейский Союз и инструментов развития европейской интеграции; освещены модели сотрудничества третьих стран с Европейским Союзом; раскрыто содержание ценностей Европейского Союза как новеллы Лиссабонского договора 2007 г. и роль Копенгагенских критериев в их реализации.

Ключевые слова: право ЕС, учредительные договоры ЕС, правовой механизм, имплементация, ассоциация, права человека, Копенгагенские критерии, третьи страны, страна-заявительница, страна-кандидат, потенциальная страна-кандидат.

Falaliev L. H. The role of the Copenhagen criteria in implementation of the European Union values.

The article analyzes the essential characteristics of the Copenhagen criteria as a condition of joining the European Union and instruments of European integration development; covers the models of cooperation of third countries with the European Union; disclosed the meaning of values of the European Union as a novelty of Lisbon Treaty, 2007 and role of Copenhagen criteria in their implementation.

Keywords: EU law, founding treaties of the EU, legal mechanism, implementation, association, human rights, Copenhagen criteria, third countries, applicant country, candidate country, potential candidate country.

Копенгагенські критерії як умови набуття членства в ЄС. Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі (далі – ЄС) передбачають виконання країнами-кандидатами на вступ умов набуття членства в ЄС, прийнятих 21–22 червня 1993 р. Європейською Радою (далі – Європада) на засіданні у м. Копенгаген (Данія), та підтверджених нею 15–16 грудня 1995 р. у м. Мадрид (Іспанія). Критерії визначають сутність внутрішньої політики та пріоритети зовнішньої політики країни-кандидата, ступінь її євроінтеграції, слугуючи важливими чинниками розбудови демократичних перетворень і ринкової економіки, віднайдення оптимальних механізмів та інструментів досягнення країнами-кандидатами відповідності цим критеріям, як необхідної вимоги для набуття повноправного членства в ЄС.

Уточнення основних умов, загальних критеріїв набуття членства в ЄС, визначення схеми переговорів, окремих і детальних вимог для вступу було здійснено у Декларації Європади, прийнятій 21–22 червня 1993 р. на її засіданні у Копенгагені, вони застосовуються донині як Копенгагенські критерії. Власне, глави держав і урядів держав-членів ЄС визнали право на вступ до ЄС асоційованих країн (асоційованого членства, *associated membership*, в ЄС не існує) Центральної та Східної Європи після висловлення ними такого прагнення та виконання вимог Копенгагенських критеріїв. Вони можуть стати повноправними членами ЄС тільки якщо будуть здатні взяти на себе обов'язки членства, попередньо виконавши необхідні політичні та економічні умови.

Різні аспекти Копенгагенських критеріїв, як умов набуття членства в ЄС та чинників розбудови європейської інтеграції, становлять актуальне питання, що має велике практичне значення для сучасної науки міжнародного та європейського права. Його вирішенню частково присвятили праці вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких Р. Берентс, Г. Берманн, К. Бернгард, А. Богданді, Ф. Бродель, М. Буроменський, А. Гамуляк, В. Денисов, О. Задорожній, О. Копиленко, П. Крейг, М. Леонард, Е. Майер, Ф. Маніє, О. Мережко, М. Микієвич, В. Муравйов, Дж. П. Олсен, Р. Петров, С. Птуха, В. Стеглік, Н. Шишкова. Договірна практика між Україною та ЄС, напрацювання українських і зарубіжних юристів-міжнародників підкреслюють значимість досліджуваної проблематики, осмислення якої сприятиме реалізації політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС, зміцненню політичних і економічних відносин між сторонами, поступовій інтеграції України у внутрішній ринок ЄС та адаптації вітчизняного законодавства, передусім до *acquis*, враховуючи національні інтереси, діючі стандарти та політики ЄС, особливості його правового механізму, юридичні тонкощі

відповідних правових актів ЄС, а також запроваджуючи практику дотримання методів регулювання, покладених в основу функціонування інтеграційного об'єднання.

Копенгагенські критерії передбачають: перший – досягнення стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини, повагу і захист прав меншин (політичний критерій); другий – наявність дієвої ринкової економіки, а також спроможність впоратися з конкурентним тиском і дією ринкових сил у межах ЄС (економічний критерій); третій – здатність узяти на себе обов'язки членства, тобто зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, включно із суворим дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу (критерій членства, який іноді іменують як юридичний або інституційний критерій). Крім того, передбачені ст. 49 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) у редакції Лісабонського договору 2007 р. [1], четвертий – членом ЄС може стати лише «європейська держава» (географічний критерій), та п'ятий – відданість країни-заявниці цінностям, вказаним у ст. 2 ДЄС у редакції Лісабонського договору 2007 р., їх неухильне дотримання на практиці (ціннісний критерій). Зазвичай виокремлюють також неписаний критерій членства – готовність ЄС прийняти до свого складу нову державу, тобто критерій внутрішньої спроможності ЄС інтегрувати нового члена, водночас підтримуючи динаміку європейської інтеграції, що є важливим фактором спільного інтересу як ЄС, так і країн-кандидатів (т. зв. «незалежний» критерій, покликаний забезпечити, щоб вступ нових країн не послабив європейську інтеграцію).

Копенгагенські критерії набуття членства в ЄС були підтверджені 15–16 грудня 1995 р. на Мадридському саміті Євроради, у рішенні якої, зокрема, йдеться про значення обов'язкового створення країною-заявницею умов для поступової гармонійної інтеграції, перебудови національних адміністративних структур згідно європейських стандартів. Транспонування законодавства ЄС у національне законодавство – важливе завдання, проте не менш значимою є його ефективна імплементація за участю відповідних адміністративних структур, що слугує необхідною умовою для взаємних зобов'язань, які випливають із членства в ЄС. У рішенні Євроради, засідання якої відбулося 12–13 грудня 1997 р. у Люксембурзі, наголошується, що «дотримання Копенгагенського політичного критерію є передумовою для початку переговорів про вступ. Економічний критерій та здатність виконувати обов'язки, що випливають із членства, мають оцінюватися далекоглядно та гнучко», а рішення про початок переговорів не означає їх успішного й одночасного завершення. Результати переговорів та перспективи вступу країн-кандидатів залежатимуть від стану, ступеню відповідності кожної з них Копенгагенським критеріям [2, с. 16], а також здатності ЄС інтегрувати нових членів і не втратити керованості системи, адже розширення має мати розумні межі. ЄС залишає за собою право визначати момент, коли він буде готовий прийняти нових членів.

Моделі співробітництва третіх країн з ЄС. Аналізуючи моделі співробітництва третіх країн з ЄС, варто враховувати відмінності між поняттями «асоціація» (*association*), що є поширеним у зовнішній діяльності ЄС, та «асоційоване членство» (*associated membership*), яке не передбачене установчими договорами ЄС, отже, такого формату відносин з ЄС не існує. Угоди про асоціацію (*Association Agreements*) є застосовуваною формою закріплення відносин між ЄС та його партнерами, зокрема у рамках Південного та Східного вимірів Європейської політики сусідства [3, с. 59–60]: Ізраїлем, Йорданією, Єгиптом, Марокко, Тунісом, Грузією, Молдовою, Україною тощо, а також іншими третіми країнами, серед яких Мексика, Чилі. Примітно, що, як підкреслює професор В. І. Муравйов, «ступінь співпраці між ЄС і третіми країнами в межах асоціації неоднаковий і залежить як від цілей асоціації, так і від рівня економічного і політичного розвитку третьої країни» [4, с. 132]. Зрештою, серед країн-претендентів на вступ до ЄС розрізняють країну-заявницю, країну-кандидата та потенційну країну-кандидата. При цьому країна, що подала заявку на вступ до ЄС, має статус «країни-заявниці» (*applicant country*), країна, чию заявку на вступ підтримали, має статус «країни-кандидата» (*candidate country*), а країна, що має перспективу членства в ЄС згідно укладеної з ним міжнародної угоди, але ще не подала заявки, називається «потенційною країною-кандидатом» (*potential candidate country*).

Особливості змісту Копенгагенських критеріїв набуття членства в ЄС. Членство в ЄС, з огляду на політичні стандарти, вимагає від країни-кандидата стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини, повагу і захист прав меншин. У ст. 2 ДЄС у редакції Лісабонського договору 2007 р. закріплено перелік цінностей ЄС і встановлено, що «Союз базується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання прав людини, включаючи права меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у рамках суспільства, якому притаманні плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [1]. Зазначені фундаментальні цінності ЄС – права, свободи і принципи конкретизовані у Хартії Європейського Союзу про основоположні права від 7 грудня 2000 р., адаптованій 12 грудня 2007 р. [5], що має таку саму юридичну силу, як і установчі договори, а також належить до джерел первинного права ЄС [6, с. 37].

Відтак, зі вступом у силу 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору 2007 р., основним критерієм набуття членства в ЄС є відданість цінностям ЄС [7], їх втілення у повсякденне життя, практична реалізація. Конституції країн-заявниць мають гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Вони встановлюють демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, органи конституційної юрисдикції, що створює умови для належного функціонування державних установ, проведення вільних і справедливих виборів, періодичної зміни правлячої парламентської більшості, а також визнання важливої ролі опозиції у політичному житті суспільства.

Кожен із Копенгагенських критеріїв має свої складові. Політичний критерій містить такі підкритерії: забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади; створення та розширення діяльності демократичних інститутів, неурядових організацій, незалежних засобів масової інформації; прийняття законодавства і створення відповідних установ, що надійно захищають права меншин; здійснення заходів із протидії дискримінації в усіх сферах суспільного життя; посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією; вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів; створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції та внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення функціонування судів; захист громадянських (особистих) прав і свобод людини. При цьому вислів знаного історика В. Ключевського: «Політична фортеця міцна лише тоді, коли тримається на силі моралі» [8, с. 433] набуває особливої актуальності, зважаючи на необхідність ушляхетнювання політики мораллю.

Згідно Копенгагенських критеріїв, вимоги до членства у сфері економіки полягають у «наявності як дієвої ринкової економіки, так і здатності впоратися з конкурентним тиском і дією ринкових сил у межах ЄС». Отже, економічний критерій має дві зазначені складові, виконання кожної з яких оцінюється на основі аналізу конкретних чинників. Наявність дієвої ринкової економіки характеризується такими елементами: встановлення рівноваги між попитом і пропозицією має досягатися у результаті вільної взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі; відсутність значних перешкод для доступу на ринок (створення нових підприємств) і виходу з нього (банкрутство, ліквідація); наявність достатньої правової бази, включаючи регулювання права власності; дотримання законів та виконання контрактів; досягнення макроекономічної стабільності, включаючи цінову рівновагу, стабільність державних фінансів та платіжного балансу; наявність суспільного консенсусу стосовно основ економічної політики; достатня розвиненість фінансового сектору для спрямування накопичених коштів та заощаджень на інвестування виробництва.

Критерій спроможності впоратися з конкурентним тиском та дією ринкових сил у межах ЄС передбачає: наявність дієвої ринкової економіки з достатнім рівнем макроекономічної стабільності, що дає змогу суб'єктам господарювання приймати рішення в умовах стабільності та передбачуваності; достатня кількість, за належну ціну, людських і матеріальних ресурсів, включаючи інфраструктуру (енергопостачання, телекомунікації, транспорт тощо), рівень освіти та дослідницької діяльності; ступінь впливу урядової

політики та законодавства на конкурентоспроможність шляхом проведення торговельної політики, політики конкуренції, надання державної допомоги, підтримки малих і середніх підприємств тощо; створення середовища, сприятливого для підприємницької діяльності; рівень і темпи торговельної інтеграції країни з ЄС, досягнуті до його розширення (обсяг і структура торгівлі з державами-членами); достатня частка малих підприємств у структурі економіки, частково завдяки тому, що вони, як правило, отримують більшу вигоду від спрощеного доступу на ринок, і частково тому, що домінування великих підприємств може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку.

На стадії підготовки до вступу країни-кандидати реформують свою економіку з метою приведення її у відповідність до Копенгагенського економічного критерію стосовно дієвої ринкової економіки, здатності витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС. Крім того, на цій стадії має бути здійснена адаптація до *acquis* ЄС щодо функціонування економічного і валютного союзу, а саме: завершення лібералізації руху капіталів; заборона будь-якого прямого фінансування державного сектору через національний центральний банк або шляхом надання привілейованого доступу державного сектору до фінансових інститутів; відповідність статуту національного центрального банку країни-кандидата установчим договорам ЄС та Статуту Європейської системи центральних банків і Європейського центрального банку, включаючи положення про незалежність органів фінансового контролю і підтримання стабільності цін. Виконання цих вимог разом із постійним здійсненням належної економічної політики і проведення економічних реформ надасть змогу брати участь у економічному і валютному союзі. Європейська Комісія (далі – Єврокомісія) у Доповіді за 2001 р. зробила висновок, що країни-кандидати можуть виконати свої зобов'язання у цій сфері, проте щодо цілей економічного і валютного союзу, Єврокомісія вважає, що входження нових держав-членів до Європейського валютного союзу одразу після їх вступу до ЄС є передчасним. Головна причина полягає в тому, що необхідне подальше розгортання структурних реформ перед тим, як держави будуть здатні підтримувати стійку макроекономічну стабільність, що підкреслює вагомість економічних зрушень у контексті забезпечення виконання цієї складової Копенгагенських критеріїв. Відтак, одним із основних критеріїв є наявність конкурентоспроможної ринкової економіки та визнання правил і стандартів ЄС. Інтеграційне об'єднання посилює заходи з контролю за виконанням Копенгагенських критеріїв та прагне впровадження граничної величини реальної економічної конвергенції як передумови для вступу або початку переговорів про вступ до ЄС.

У відповіднення Копенгагенським критеріям, необхідне для набуття повноправного членства в ЄС, має чіткі хронологічні пріоритети. Так, здатність національної економіки витримувати конкурентний тиск в умовах внутрішнього ринку та прийняття *acquis* ЄС мають бути досягнуті на момент вступу нової держави, тобто по завершенню переговорів між країною-кандидатом та ЄС, основним предметом яких є визначення кількості та тривалості перехідних періодів, протягом яких новий член ЄС може не відповідати окремим критеріям набуття членства. Дана складова економічного критерію виконується у середньостроковій перспективі, упродовж п'яти років, а існування дієвої ринкової економіки має бути забезпечено до початку переговорів про вступ. Водночас відповідність європейської держави першому Копенгагенському критерію слугує передумовою для подання офіційної заявки на вступ до ЄС та, зрештою, початку офіційних переговорів про вступ.

Виконання критерію членства (юридичного критерію), який передбачає здатність країн-кандидатів виконувати зобов'язання, пов'язані з набуттям членства в ЄС, у т.ч. відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу, насамперед стосується поступової адаптації національного законодавства до «*acquis* вступу», що є невід'ємною складовою Копенгагенських критеріїв і включає правову спадщину, доробок ЄС на момент вступу до нього країни-кандидата. У Мадридських критеріях вказується на необхідність «визначення, прийняття, виконання та правового застосування *acquis communautaire* – ключового аспекту підготовки до членства в ЄС, що вимагає не лише включення до національного законодавства, а й забезпечення дієвого застосування його *acquis communautaire* через відповідним чином пристосовані адміністративні та судові

структури». У 1995 р. на засіданні Євроради в м. Канни (Франція) було прийняте рішення, що найефективнішим способом виконання критерію членства є адаптація національного законодавства до *acquis communautaire*, тобто спільного доробку, під яким розуміють сукупність норм, закріплених, передусім, в установчих договорах, правових актах, судових рішеннях, політичних деклараціях, міжнародних угодах європейських співтовариств та практики їх застосування, що є правовим стрижнем європейської інтеграції, правовою основою відносин із третіми країнами та іншими суб'єктами міжнародного права [9, с. 6].

У сучасній інтерпретації, у зв'язку зі скасуванням опорної структури ЄС (англ. – *EU pillar structure*), йдеться про *acquis* ЄС, доробок ЄС, який мають поділяти та застосовувати як держави-члени, так і претенденти на вступ до ЄС, серед яких країни-заявниці, країни-кандидати, потенційні країни-кандидати. Дотримання *acquis* ЄС об'єднує держави-члени і динамічно розвивається, особливо у сфері зовнішньої діяльності, втім донині не існує уніфікованого підходу до тлумачення його обсягу і змісту в офіційних актах інституцій ЄС, доктрині та правозастосовчій практиці. Як наслідок, з'являються нові підвиди, одним із яких є «*acquis* вступу», котрий країни-кандидати мають імплементувати, враховуючи національні пріоритети імплементації елементів «*acquis* вступу» на етапі підготовки до вступу (*pre-accession stage*) в ЄС, що може зумовлювати для них значні методологічні труднощі та фінансові витрати, при цьому винятки з «*acquis* вступу» надаються лише у виключних випадках і в обмеженому обсязі. Під час переговорів про вступ до ЄС застосовуються критерії набуття членства, кожен з яких відповідає розділу *acquis* (нині нараховує 35 розділів), що становить динамічну правову категорію, яка постійно змінюється, розширюється та узагальнюється ЄС.

Acquis ЄС є стрижнем процесу європейської інтеграції, визначаючи його еволюцію, динаміку, оскільки зобов'язує держави-члени імплементувати всі попередні та наступні спільні заходи й акти з можливістю тимчасових відступів та домовленостей, які досягаються під час переговорів щодо пошуку прийнятних рішень. *Acquis* ЄС має бути імплементований країнами-кандидатами у повному обсязі, таким чином, відразу після вступу до ЄС нові держави-члени мають брати участь у Спільній зовнішній та безпековій політиці (*Common Foreign and Security Policy*), яка є головною складовою політичного союзу, що формується у рамках ЄС [10, с. 46], а також в усіх інших сферах зовнішньої діяльності ЄС. Водночас варто враховувати відмінності між Копенгагенськими критеріями як умовами набуття членства в ЄС та критеріями конвергенції, виконання яких надає державам-членам право на участь у Європейському валютному союзі, що є важливим сегментом ЄС.

Впровадження «*acquis* вступу» в національні правові системи з метою їх удосконалення та збереження досягнень, доробку ЄС є необхідною умовою завершення процесу вступу країни-кандидата до ЄС. Зміст «*acquis* вступу» на етапі підготовки до вступу не завжди однаковий для всіх країн-кандидатів. Перед початком етапу підготовки інституції ЄС аналізують економічну, політичну, правову готовність кожної країни-кандидата до прийняття на себе всіх зобов'язань, пов'язаних із набуттям членства в ЄС. Не виключено, що за результатами такого аналізу інституції ЄС, враховуючи національні особливості країни-кандидата, погодяться на надання певних індивідуальних постійних та/або тимчасових винятків, чи навпаки, розширять складові «*acquis* вступу», за змістом кожного розділу якого інституції ЄС та уповноважені представники країни-кандидата ведуть переговори. Результати останніх – елементи індивідуального «*acquis* вступу», – нормативно закріплюються в Актах вступу, тобто міжнародних угодах між державами-членами ЄС і країною-кандидатом, що мають однакову юридичну силу з установчими договорами ЄС [11, с. 73–74]. Важливою особливістю «*acquis* вступу» є те, що його зміст може залежати від результатів переговорів між інституціями ЄС та країною-кандидатом на вступ до ЄС. Примітно, що «*acquis* вступу» навіть щодо країн-кандидатів однієї «хвилі» вступу до ЄС може відрізнятися з огляду на тривалість ведення переговорів, сутність взаємних поступок і компромісів, які свідчать про політичну «вагу» відповідної держави. Наприклад, Швеція отримала право на виробництво і продаж традиційного тютюну, забороненого до продажу в інших державах-членах ЄС; Фінляндія зберегла пільги для корінного народу саамі. Загалом,

Австрія, Фінляндія і Швеція домоглися понад 200 винятків з «*acquis* вступу» строком від 1 до 10 років, здебільшого у сфері оподаткування [11, с. 78–79]. У процесі переговорів про вступ до ЄС країни-кандидати, посилаючись, зокрема, на необхідність захисту національних соціальних і економічних інтересів, прагнуть отримати перехідний період для лібералізації доступу громадян ЄС до їх ринку нерухомості, сільськогосподарських земель і лісів. Так, Польща стосовно викладеного домоглася 12-річного перехідного періоду, а решта країн Центральної та Східної Європи отримали перехідний період від 7 до 5 років. Зрештою, ще жодна з нових держав-членів ЄС не погодилася імплементувати «*acquis* вступу» в повному обсязі як він існує на момент вступу.

Зміст і обсяг «*acquis* вступу» наповнюється на етапі підготовки до вступу країни-кандидата. Зазвичай на цьому етапі інституції ЄС не вимагають від країн-кандидатів імплементатії всього обсягу «*acquis* вступу», а з метою якнайшвидшого виконання Копенгагенських критеріїв спільно з уповноваженими органами країн-кандидатів визначають середньострокові пріоритети імплементатії «*acquis* вступу», які обговорюються і закріплюються в індивідуальному для кожної країни-кандидата «Партнерстві з метою вступу» (*Accession Partnership*), що приймається Радою ЄС за пропозицією Єврокомісії [11, с. 72]. Керуючись «Партнерством з метою вступу» та щорічними доповідями (звітами) Єврокомісії про досягнутий країнами-кандидатами прогрес, кожна з них приймає Національну програму з адаптації до *acquis* ЄС, в якій *inter alia* визначає пріоритетні сфери адаптації. Імплементатія «*acquis* вступу» не вирізнятиметься дієвістю без ефективного функціонування виконавчої та судової систем країн-кандидатів, адже «*acquis* вступу» включає не лише норми права ЄС і практику їх застосування, а також і належне функціонування національної політичної, економічної, правової систем країн-кандидатів згідно з європейськими стандартами, встановленими Копенгагенськими критеріями.

Принагідно зауважимо, що з метою врахування різних інтересів держав-членів ЄС щодо організації процесу його розширення, Лісабонським договором 2007 р. запроваджено декілька нововведень: по-перше, країни-заявниці мають не лише акцептувати цінності ЄС, але й довести їх дотримання на практиці; по-друге, Європейський Парламент і національні парламенти інформуються та мають визначити свою позицію щодо заявки на вступ відповідної держави. Крім того, до ст. 49 ДЄС у редакції Лісабонського договору 2007 р., прийняття якого було зумовлене, насамперед, необхідністю реформування та оновлення самого ЄС, вперше включено положення, що уможливають встановлення Єврорадою додаткових критеріїв набуття членства в ЄС. Лісабонський договір 2007 р. фактично формалізував Копенгагенські критерії набуття членства в ЄС, прийняті Єврорадою, наділивши її повноваженнями щодо схвалення/перегляду змісту критеріїв відповідно до мінливої політичної та економічної ситуації в ЄС. Таким чином, позиція Євроради позначається на темпах і перспективах розширення ЄС.

Вступ нової держави до ЄС не може відбутися, доки не буде вирішено, що він має «здатність до приєднання» нового члена. Ухваливши Копенгагенські критерії, Єврорада не передбачила механізму, який би гарантував, що держави-члени ЄС відповідають цим критеріям, але схвалила рішення відслідковувати їх дотримання. У 1993 р., коли кандидатами на вступ до ЄС були держави Центральної та Східної Європи, Єврорада в Копенгагені відзначила важливість «поглинальної спроможності» ЄС, його здатності прийняти нових членів, адже збереження інтеграційної динаміки є важливим фактором спільного інтересу ЄС та країн-кандидатів. Під час кожного етапу розширення Єврокомісія подає аналіз можливих наслідків від вступу нових членів. Інтенсифікація дискусій про «поглинальну спроможність» інтеграційного об'єднання зумовила прийняття Стратегії розширення ЄС 2006 р. та Спеціального повідомлення про поглинальну спроможність. Ключовою ідеєю, що її було закладено в даній Стратегії, стала позиція про призупинення розширення на більш-менш тривалий час і припинення практики масових «хвиль розширення» через «інтеграційну втому» держав-членів ЄС. Однією з основних причин «втоми» від розширення у багатьох державах-членах ЄС є необхідність подолання суттєвого соціально-економічного розриву з новими членами. Сильно виражена соціальна

й економічна диференціація між показниками нових членів і середнім показником по ЄС спричиняє підвищення фінансових витрат і посилює тенденцію до внутрішньосоюзної делокалізації та, відповідно, до міграції працівників. У Стратегії розширення ЄС 2006 р. була зроблена чергова спроба дати визначення терміну «поглинальна спроможність» та поступово замінити його на «інтеграційну спроможність», оскільки перший розглядався як односторонній підхід ЄС та формував негативне ставлення до процесу розширення. Однак у політичному дискурсі й донині переважає термін «поглинальна спроможність». У Стратегії розширення ЄС від 10 листопада 2015 р. [12] вироблено бачення подальшого розширення ЄС, його майбутньої інтеграційної політики, визначено середньострокову стратегію політики розширення ЄС, висвітлено досягнення і проблеми країн-кандидатів та потенційних країн-кандидатів (зауважимо, що про Україну в цій Стратегії не йдеться). Дискурс щодо подальшого прийому нових членів та «інтеграційної спроможності» ЄС зосереджено, здебільшого, довкола географічних меж і критеріїв відбору майбутніх членів, нових завдань ЄС, ймовірних наслідків можливого виходу з ЄС Великої Британії, удосконалення механізмів прийняття рішень ЄС.

Висновки. З огляду на викладене, критерії членства в ЄС віддзеркалюють складність оптимізації процесів ухвалення рішень в інтеграційному об'єднанні та впровадження їх результатів. У ЄС спостерігаються тенденції «інтеграційної втоми», вступ нових держав може мати суперечливий, а іноді навіть протилежний очікуваному вплив на дієздатність, функціональну дієвість та стабілізаційну спроможність Об'єднання. Копенгагенські критерії набуття членства в ЄС є його комплексним баченням ключових сфер реформування країн-кандидатів на вступ, що є взаємопов'язаними, адже успіх в одній з них досягатиметься лише за наявності прогресу в решті, а успіх у всіх сферах є необхідним задля забезпечення надійності економічних реформ, еволюційного розвитку держави і суспільства згідно стандартів і цінностей ЄС, реалізації яких сприяють Копенгагенські критерії. Власне, лише через усвідомлення й осмислення минулого, а також правової спадщини, досягнень, *acquis* ЄС можна вибудувати спільне майбуття, інструментом наближення якого є цінності ЄС у рамках єдиного регуляторного простору, що зумовлюють збагачення і привабливість європейської моделі регіональної інтеграції, підтверджуючи логіку інтеграції через право та демократизацію.

Список використаних джерел:

1. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01) // Official Journal of the European Union. – Volume 55. – 26 October 2012.

2. Hamulák O. European Union Constitutional Law: Revealing the Complex Constitutional System of the European Union / O. Hamulák, V. Stehlik. – 1 st ed. – Olomouc : Palacky University Olomouc, 2013. – 204 p.

3. Falalieieva L. Legal Aspects of the European Neighbourhood Policy in the EU's New Approaches / L. Falalieieva // From Eastern Partnership to the Association: A Legal and Political Analysis / Ed. by Nadmħda Šiškova. – Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014. – P. 59-78 (310 c.).

4. Муравйов В. І. Асоціація з Європейським Союзом і перспективи європейської інтеграції України / В. І. Муравйов // Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право / [Упоряд. і заг. ред. О. В. Задорожнього]. – К. : К.І.С., 2014. – С. 131–146.

5. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2007/C 303/01) // Official Journal of the European Union. – Volume 50. – 14 December 2007. – P. 1–16.

6. Фалалєєва Л. Г. Система захисту прав людини в інтеграційному правопорядку ЄС: еволюція підходів / Л. Г. Фалалєєва // Адвокат. – 2014. – № 9 (168). – С. 35–40.

7. Phinnemore D. The Treaty of Lisbon Origins and Negotiation [Електронний ресурс] / D. Phinnemore. – London: Palgrave Macmillan, 2013. – 306 p. . – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=ZQrRAQAAQBAJ&pg=PT173&lpg=PT173&dq=Paris+J.C+Cambridge+2010&source=bl&ots=y01zaCbdPg&sig=vKwXZsOFH4v3C3RpMTGfniBSa24&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwiYwMvxm6vRAhXGhSwKHRhfCE0Q6AEIHTAB#v=onepage&q=Paris%20J.-C%20Cambridge%202010&f=false>

8. Ключевский В. О. Сочинения : В 9 томах. – Т. 9 : Материалы разных лет / В. О. Ключевский; [Под ред. В. Л. Янина]. – М. : Мысль, 1990. – 528 с.

9. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / В. І. Муравйов. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. – 38 с.

10. Fairhurst J. Law of the European Union / J. Fairhurst. – 11th ed. – Harlow : Pearson Education Limited, 2016. – 872 p.

11. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн : монографія / Р. А. Петров. – К. : Істина, 2012. – 364 с.

12. EU Enlargement Strategy 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_strategy_paper_en.pdf

* *Фалалєєва Людмила Григорівна – кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України.*

Стаття надійшла до редакції 13.01.2017 р.